

SZAKRÁLIS

Banczúr László, Finta József, Gülch Csaba, Kinczler Zsuzsanna, Kovács-Gombos Gábor

Az interjúk 2013-ban a Magyarországi Evangélikus Egyház internetes hírportálján, az evangelikus.hu oldalon jelentek meg.

A címlapon mennyezeti freskó a III. századból a Jó Pásztor alakjával (Róma)

A hátlapon Lugossy Mária Genezis című alkotása látható

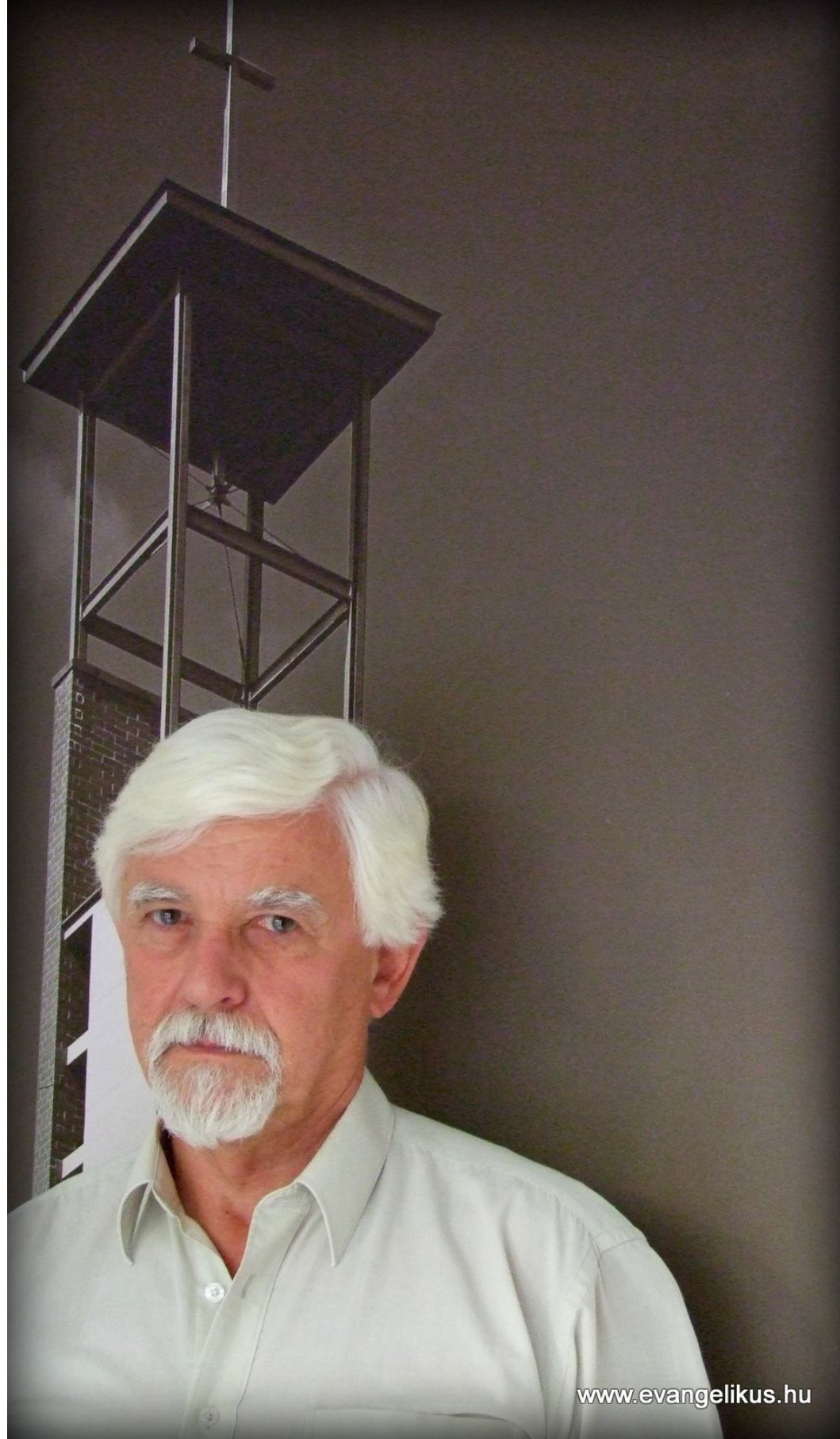
Fotó: benczur.com, Galambos Ádám, Kiss Tamás, Kovács-Gombos Gábor, Stoller László

Szerkesztette: Galambos Ádám

2013.

TARTALOM:

- 4 Szakrális építészet - Beszélgetés Benczúr Lászlóval
- 10 Létezik kortárs szakrális képzőművészet? - Beszélgetés Kovács-Gombos Gáborral
- 18 Kortárs egyházzene? - Beszélgetés Kinczler Zsuzsannával
- 24 Szakralitás és irodalom - Beszélgetés Gülch Csaba költővel
- 30 Európa elveszítette identitását? - Beszélgetés Finta József építésszel

SZAKRÁLIS ÉPÍTÉSZET

BESZÉLGETÉS BENCZÚR LÁSZLÓVAL

Budapest - Mi egy templom funkciója? Mik azok a szempontok, amit egy építésznek templomtervezésnél figyelembe kell vennie? Befolyásolja még a templom egy város arculatát? Kinek épül a templom? Ilyen és hasonló kérdésekre adott választ a hetvenedik születésnapját ünneplő Benczúr László építész, az Északi Evangélikus Egyházkerület korábbi felügyelője, számos evangélikus templom és egyházi épület tervezője. Szöveg: Galambos Ádám; fotó: Galambos Ádám, www.benczur.com

– Építészek azt szokták mondani, hogy a középület az igazi kihívás, hiszen az nem egy embernek, hanem egy közösségnek épül. Ezen belül is megkülönböztetett figyelem kerül a templomépítészetre. A mai templomi építészet vonatkozásában mi a legnagyobb kihívás?

– Én nem kategorizálnék ilyen egyértelműen, sokkal inkább azt mondanám, hogy az építészet igazából vagy minőségi vagy nem az. Minőségi építészet lehet egy kis családi ház, vagy annál még kisebb építmény ugyanúgy, mint egy felhőkarcoló vagy katedrális. Mindegyik között van olyan, amit az építészek jegyeznek mint komoly épületet. Igazából jó építészetről meg rossz építészetről lehet beszélni. Ez a művészet minden fajtájában megvan.

– **Mit nevezünk szakrális építészetnek?**

– Az európai ember hajlamos ilyenkor kizárólag keresztény templomokra gondolni. Szakrális építészet minden olyan épület – zsinagóga, mecset, vagy egyéb vallási épület –, amely valamilyen vallási közösség számára készült. A keresztény épületek ezen belül funkciójukból adódóan sajátosak. A liturgia, ami a keresztény templomokban jellemző, nyilvánvaló, hogy az iszlám, vagy más kultúrában máshogy jelentkezik.

– **Milyen helyet foglal el a középületek között egy templom?**

– A középületek sorából hosszú időn keresztül kiemelkedett a templomépítészet, hiszen a templomok voltak a technikai fejlődésnek a kulcsai. Elsősorban akkor jelentkezett építészeti újdonság, amikor a templomépítők áttértek a fáról a kőre, a kőről az acélra és a vasbetonra. Manapság a templomok már

kisebbség mint például a stadionok, felhőkarcolók. Mára már nem a templomok a meghatározó épületek a városkép vonatkozásában, hiszen már nem olyan jelek a városokban, mint amilyenek korábban voltak. Gondoljunk csak Budapestre – ahol nincsenek felhőkarcolók. Még itt is lényegesen magasabb épületek épültek

már, mint legmagasabb templomtornyaink. Csupán egy-kettő emelkedik ki templomaink közül, viszont ezek elsősorban a belvárosi négy-öt szintes épületek közül tudnak feltűnni, mint például a Szent István bazilika.

– Milyen lélekszámi szempontok jelentkeznek ma egy templom építésénél?

– A keresztény templomokra a szekularizáció rányomja a bélyegét. Egyre kisebbek azok a közösségek, akik időről-időre templomokban összegyűlnek. Magyarország egyes részein az elnéptelenedő települések, előregedő gyülekezetek jelentősen csökkentették a létszámát is a gyülekezeteinknek. Ez a 2011-es népszámlálás során felszínre is került. Ennek kapcsán tudomásul kell vennünk, hogy azok a templomok amiket építünk nem lehetnek nagyobbak, mint kétszáz fő. Amiket ma építünk kisebb létszám befogadására alkalmasak, mint elődeik. Természetesen vannak nagyobb gyülekezetek is – mint például a budahegyvidéki, vagy balatonfüredi templomokhoz tartozó közösségek –, viszont ezek kivételek.

– Mi az építész feladata akkor, amikor tudomásul kell vennie, hogy a templom városképileg már nem meghatározó?

– Alapvetően nem mondanám azt, hogy egy építésznek máshogy kell hozzáállnia egy templom tervezéshez mint más épülethez. Az építész fő szempontja, hogy templomnak bele kell illeszkednie a környezetbe, továbbá az, hogy a teret úgy kell kialakítania, hogy a közösség számára az a legalkalmasabb legyen. Abban határoznám meg az építész szerepét és fontosságát, hogy tudja, hogy egy olyan közösség számára készül a templom, amelynek tagjai azonos életstílus alapján szeretnék megélni a gyülekezeti együttlétet egymással és az Úr Istennel. Minden más – az építészeti megjelenítés vagy a belső tér kialakítása – ennek van alárendelve. Ez nemcsak fizikailag vagy funkcionálisan, hanem látványában, megjelenésében és hatásában egyaránt értendő.

– Milyen funkcionális elemek határozzák meg egy templom felépítését?

– A funkció elsősorban a liturgiával függ össze. Tekintsünk egy kicsit az evangélikus templomokra. Az evangélikus liturgiánk – a sokféle liturgiai újítást is beleértve – egy nagyon határozott funkcionális igénnyel jelentkezik. A funkciók közül háromnak kiemelkedő fontossága van. Az egyik az ige. Itt az igehirdetés helyét kell meghatározni úgy, hogy onnan a beszéd eljuthasson a gyülekezetéhez. A másik a szentségek kiszolgáltatása. Az úrvacsora közös megélése fontos esemény, ehhez funkcionálisan biztosítani kell a megfelelő helyet. A harmadik a keresztelezés fontossága. A keresztelezés alkalmával kerül be egy új testvérünk a közösségbe. Ennek az eseménynek igenis egy gyülekezeti alkalomnak kell lennie! Ezek kiegészülnek az ünnepi események – konfirmáció, esküvő – és a gyülekezet tartózkodási helyének funkcionális figyelembevételével. A közösséget a padosorok akkor is kifejezik, ha azok éppen üresen vannak. Természetesen a templom akkor szép, ha ott a

közösség minél nagyobb számban van jelen és nem csak egy-két ember ül a padosorokban. Ez a templomtér fő funkciója.

Ezen kívül nemcsak istentiszteleti alkalmak vannak, hanem egyéb összejövetelek is. Ezeket nem mindig célszerű egy nagyobb templomtérben tartani, hanem arra alkalmas kisebb helyiségeket kell kialakítani. Ezekben lehet a bibliaórákat, ifjúsági alkalmakat megtartani. Ezen kívül kell egy olyan hely is, ahol a lelkes félre tud vonulni és ahol tudja a híveket személyes beszélgetésre fogadni. Ma már azt is figyelembe vesszük, hogy a gyülekezet életében számos olyan alkalom is van, amely akár fesztelenebb, barátságosabb együttléteknek ad otthont. Ezeknek is kell kiszolgálóhelyiség ami lehetőséget ad arra, hogy egy közösség össze tud jönni.

– Egy templom nemcsak az adott közösségnek, hanem a következő generációknak is épül. Hogy lehet a következő generációk számára is tervezni?

– Ez az építésznek komoly feladata. Nem azt mondom, hogy prófétának kell lenni, de a jövőbe is meg kell próbálni látni. Ezért komolyan kell beszélni a jelenleg ott lévő hívekkel, hogy tudják, hogy ez a templom nemcsak nekik épül, hanem gyermekeiknek és unokáiknak is. Vagyis nem azt kell feltétlenül megvalósítani amit ma én akarok, hanem azt, ami hosszabb távra is megadja a lehetőséget annak a nemzedékről-nemzedéknek lévő gyülekezeti közösségnek, aki ott él.

– Eddig hány templom készült az Ön tervei alapján? Saját tervezéseiből mit emelne ki?

– Körülbelül hat-hét templomot és számos további egyházi épületet terveztem. Ezeknél nem ugyanazt a technikát, megoldásokat választottam, mindig az adott térséghez igazodva alakítottam ki építészeti terveimet. Igyekeztem alázattal nyúlni ezekhez a feladatokhoz. Nem az volt a szempontom, hogy önmegvalósításra törekedjek, hanem az általam megismert gyülekezet volt a szemem előtt. Ezt tartottam mindig tiszteletben. Nem is olyan egyszerű dolog ez, hiszen egy közösségnél, nagyon sok elképzelés kavarg a hívek fejében. Amikor nem köszön vissza a tervekben egy-egy elképzelés, az hosszadalmas, türelmes eljárást igényel, hogy végső soron kialakuljon valami. Ezen kívül az adott gyülekezet anyagi helyzete is erősen befolyásolja egy-egy templom arculatát. Ettől függetlenül úgy érzem, hogy felelősségünk figyelembe venni, hogy az egyszerű eszközökkel meddig lehet eljutni és mit lehet csinálni. A legfontosabb, hogy a tér alkalmas legyen a közösségnek és az épület a környezetbe beleilleszkedjen.

Mindez természetesen nem zárja ki azt – sőt erősíti –, hogy szépen megfogalmazott és átgondolt építészeti terek alakuljanak ki és hogy a ma temploma is Isten dicsőségét hirdesse a maga háromdimenziós eszközeivel a környezetében.

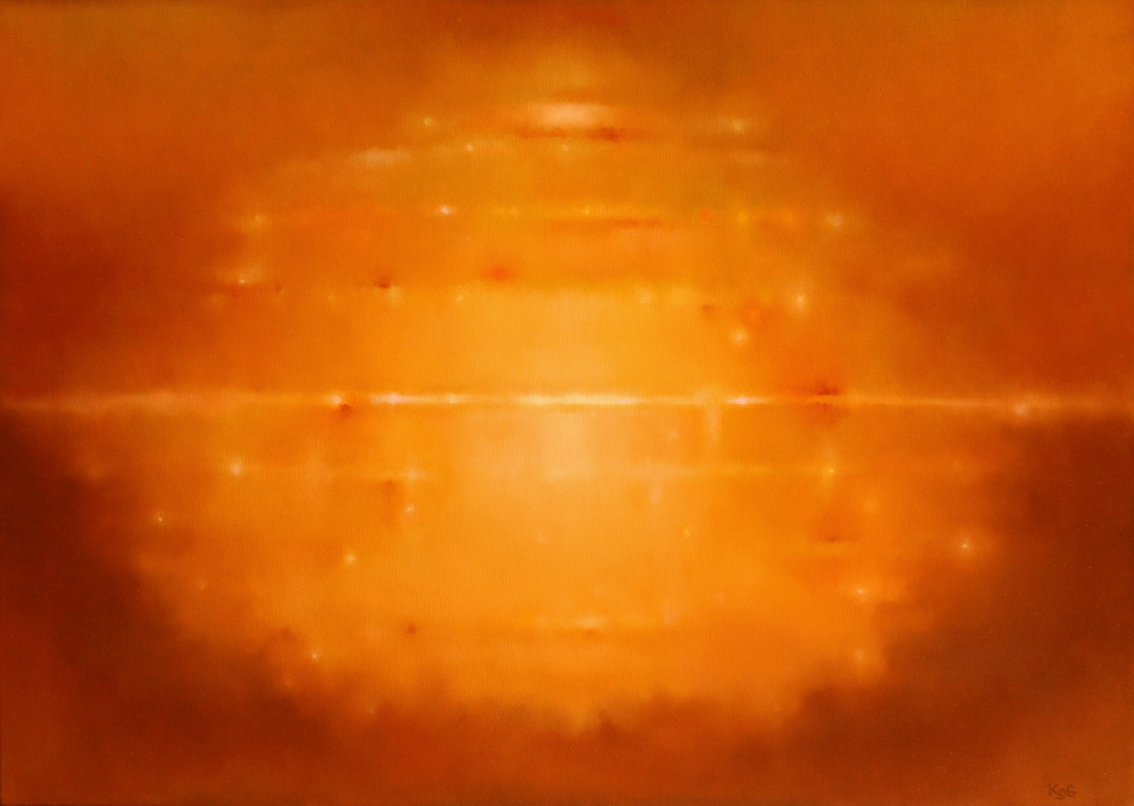

www.evangelikus.hu

LÉTEZIK KORTÁRS SZAKRÁLIS KÉPZŐMŰVÉSZET?

BESZÉLGETÉS KOVÁCS–GOMBOS GÁBORRAL

Budapest - Kovács–Gombos Gábor festőművész, a Nyugat–magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kara Vizuális Tanszékének vezetője, a Transzcendencia a művészetben című könyv szerzője. A művészt a kortárs szakrális képzőművészet kérdéseiről, lehetőségeiről és megközelítéseiről kérdeztük. Szöveg és fotó: Galambos Ádám; kép: Kovács–Gombos Gábor

– **A kortárs művészetben belül hogyan lehet szakrális művészetről beszélni?**

– A kortárs művészetben belül nagyon tágra értelmezem a szakrális művészet fogalmát. Míg évszázadokkal korábban még világos volt, addig ma már nem lehet egyértelműen meghatározni, hogy a kortárs műalkotások közül mi tekinthető szakrálisnak vagy profánnak. A jelenkorban már nem tekinthetjük kizárólag a templomi

művészetet szakrálisnak. Én a szakrálissal foglalkozó, a szakrálisra kereső műveket is ide sorolnám, akár felszentelt térben, akár egy városi közterületen, akár világi múzeumban vagy galériában jelennek meg. Ide tartoznak a lakásokban lévő szakrális töltetű műalkotások is, utóbbiakat a magánáhitat eszközeinek is tekinthetjük. A művek és terek kapcsolatának, egymásra hatásának sokféle változata létezik. Előfordul, hogy a templomhoz szervesen hozzátartozik a kiállítótér és ezáltal valamiképpen „megszentelődnek” az itt kiállított képek – ilyen a Lőrincz Zoltán professzor által építtetett új református templom Kőszegen. De lehetséges ennek a fordítottja is, amikor éppen a művek által sugárzott szakralitás ad az eredendően profán kiállítótérnek egy tiszta, emelkedett jelleget – ez tapasztalható a Scheffer Livia által vezetett budapesti Scheffer Galériánál.

– **Mitől szakrális egy mű?**

– Egy műalkotás akkor szakrális, ha sugározza a szentség erejét és az emelkedettséget, ha magunkba fordulásra, töprengésre és megtisztulásra készítet. Tulajdonképpen ezek minden igazi műalkotás ismérvei, tehát tágabban értelmezve szükségszerű, hogy minden jó mű szakrális legyen. Az alkotó szempontjából már persze kérdéses, hogy egy ilyen mű megalkotásához elegendő-e csupán az áhítat. Úgy gondolom, hogy ha a művész őszintén, Isten felé fordulva, imádság gyanánt dolgozik – és a mű minőségében is megfelelő –, akkor remélhető, hogy a szakrálisra való utalás is benne van a kész alkotásban, olyannyira, hogy az a későbbiekben a néző

számára is érzékelhető.

– A befogadó részéről ez miként érzékelhető?

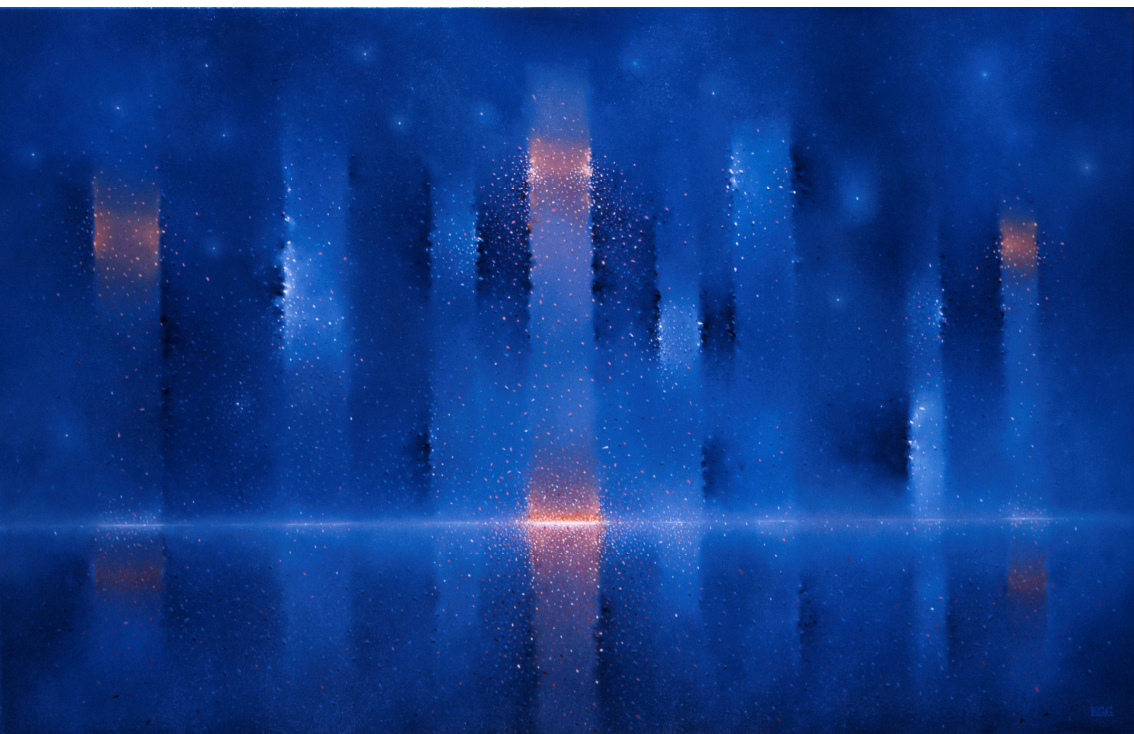
– Itt is felmerül a mű minőségének a kérdése. Nem minden esetben mondhatjuk, hogy egy nagy tehetségű művész mindig szakrális művet alkot, de az sem állítható, hogy egy közepszerű alkotó nem képes egy nagyon emelkedett, szakrális töltéssel rendelkező képet létrehozni. A művészettörténetből tudjuk, hogy számos közismerten nem hívő művész olyan nagyszerű művet alkotott – akár templomban is –, ami a néző (sőt a hívő néző) számára azóta is szakrális műként funkcionál. A huszadik század végére megszűntek azok az ismérvek és attribútumok, amelyeket a művész úgy használhat, mint régen, amikor azok még egyetemesek és (éppen ezért) mindenki számára olvashatóak voltak. Ma a művész kidolgozza saját vizuális nyelvezetét és jelképrendszerét, majd abban alkot. De mindezeknél sokkal fontosabb, hogy a nézőt a művel való első találkozás megragadja-e. Azaz érez-e kisugárzást az alkotásból vagy sem. Ha igen, akkor remélhető, hogy hosszabb időre „fogva tartja” a kép. Ennek a csendes szemlélődésnek a gyümölcse azután a mű spirituális terébe való belépés. Ami ezzel egyidőben még megtörténhet, az már valóságos csoda: a kép ablakot nyithat a transzcendensre, melyen keresztül a néző – aki ekkorra már a művész társszerzőjévé válik – a teofánia rettentően súlyos helyén érezheti magát, miközben ez a súly számára csöppet sem nyomasztó, hanem könnyű és édes. Ezt az állapotot legjobban Bindes Ferenc – nagyszerű soproni plébános – szavaival tudom jellemezni, aki szerint „ilyenkor Isten ragyogásában napfürdőzhetünk”.

– A kortárs képzőművészetben milyen formában jelenik meg a szakralitás?

– Az esetek többségénél nem programművészetre, bibliai jelenetek leképezésére kell gondolnunk. Nem olyanokra, amik konkrétan megjelenítik az Ó- vagy Újszövetség történeteit. Ezeket a festészet és szobrászat kétezre év óta már nagyon sok kvalitásos alkotásban megvalósította. Inkább meditatív, elmélkedésre ösztönző művekre gondoljunk. Ezek a komplementatív (mélyen elgondolkodtató – a szerk.) alkotások belső csendet teremtenek. Egyúttal lehetőséget nyújtanak a nézőnek arra, hogy imádságban dialógust tudjon a Teremtővel megélni.

– Ön ars-poeticájában úgy fogalmaz, hogy oltárképeket fest. Alkotásain a fentről leáradó fény folyamatos szimbólumként jelenik meg. Mi foglalkoztatja egy mű születésénél?

– Ami mint festőt izgat, az az, hogy én magam őszintén tudok-e Isten felé fordulva egy művet alkotni vagy sem. Tudom-e imádságképpen a festés aktusát végezni? Úgy érzem néha igen, néha nem. Hogy aztán ez a mű – ha elkészült és nyilvánosságra került – a későbbiekben bír-e a néző számára szakrális üzenettel, az minden

esetben titok. Soha nem lehet programszerűen elhatározni, hogy én most egy szakrális művet fogok alkotni, mert ebből nagyon sokszor kudarc vagy modorosság lesz.

– **Ez azt jelenti, hogy az ábrázolás a kortárs művészetben átváltott egy lelki vagy spirituális síkra?**

– Igen. Eltávolodunk a reális ábrázolásától egy belső látás felé és a belső vízió képeit jelenítjük meg. Ez maga a mű, amelyben reményem szerint a nézők is önmagukra találhatnak. Így, az alkotáson keresztül találkozhatunk előbb

egymással, majd ezután – vagy egyidőben (?) – a transzcendenssel. Valamilyen szinten osztom az Ószövetség ábrázolás tilalmát. A magam festészetében – és látom, hogy sokan gondolkoznak így – méltatlannak érzem magamat arra, hogy reális képben fogalmazzam meg a Biblia történeteit vagy az Istenséget. Nem tudom olyan szépen megfesteni Istent, mint amilyen ő a maga – számomra elképzelhetetlenül tökéletes – valóságában. Csak utalni merek rá, úgy, hogy megpróbálom a hozzá vezető út fényét megjeleníteni. Számítok a mindenkori néző képzeletére is és remélem, hogy visszafogottságommal elősegítem számára az „odaátra pillantás” lehetőségét.

– **Templomokban és egyházi épületekben nagyon kevés absztrakt ábrázolást látunk. Mi az oka annak, hogy bár a mai művészet egy elvonatkoztatott vizuális megjelenítést alkalmaz, a mai befogadók ezzel szemben sokkal inkább a figurális ábrázoláshoz ragaszkodnak? Az egyházi művészetben mennyire van helye az absztrakt ábrázolásnak?**

– Általában a művészek mást gondolnak erről, mint a hívek jelentős többsége. Nagy felekezeteink erősen

kötődnek a hagyományaikhoz. A huszadik század végére azonban a kép fogalma erősen megváltozott. Az a fajta „képéhség”, ami az elmúlt évezredben általános volt, mára már megszűnt, hiszen képpel maximálisan ki van elégítve a legszélesebb tömeg is. Olyan özöne van a jó és rossz minőségű képeknek – amik minden pillanatban mindenkire ráúdulnak –, amilyen soha nem volt még a világban. Ennek értelmében egy reális képi ábrázolás már nem bír olyan szuggesztíóval mint százötven vagy kétszáz évvel ezelőtt. Akkor a realista ábrázolás éppen ezt az intenzív hatást fejtette ki. Manapság az, hogy leképezünk valamit, ami a hitélettel kapcsolatos, az nem bír olyan erővel, mint régen, hiszen mozivásznon, képernyőn vagy plakáton ezt a jelenetet ezer-féle feldolgozásban látják és kapják az emberek.

Tehát a művésznek valami mást kell csinálnia. Az absztrakció, a belső látás az előbb vázolt földhöz ragadt világból kizökkentheti a nézőt és felszabadíthatja a kötöttségektől, megszokott vizuális panelek sablonos értelmezése alól. Az absztrakció által a nézőnek nem kell ugyanúgy elképzelnie valamit, mint ahogy esetleg egy realista ábrázolásnál a művész előírja azt a bizonyos jelenetet –, így önmaga felé fordulhat.

Ez az önmagába való mélyedés – mivel a Szentlélek temploma is vagyunk – valamilyen módon az Isten felé irányíthatja a tekintetet. Ilyen értelemben az absztrakció – azaz a kevesebb ábrázolás és a figuralitás elhagyása – a transzcendenciához segítheti a nézőt. Gondoljunk bele, hogy ez mennyire nem egyedi és nem új gondolat! Hiszen maga a liturgia is csupa absztrakcióból áll! A szentségek megjelentetése a legtisztább absztrakció! Valami ilyen irányba kéne mozdulnia a szakrális művészetnek is. Ezzel nem csinálnánk semmi újat vagy forradalmi, hanem pontosan az egyháznak ezeket az ősi hagyományait élesztenénk fel. Az, ami a későbbi időkben minderre – a geometrikus tisztaságú, emelkedett vizuális szimbólumrendszerre – a figurális kötöttségekkel ráakódott, azt éppen az absztrakt művészet által tudjuk megtisztítani.

– A kortárs művészet és a néző között, bár világnézetét tekintve sok a közös, az értelmezés és befogadás tekintetében mégis nagy távolság érződik. Mi az oka annak, hogy az elvonatkoztatott műveket kevésbé értik az emberek?

– Rengetegszer hangoztatjuk, hogy minél kisebb korban, minél több jó minőségű kortárs művet kellene a gyermekeknek látniuk ahhoz, hogy a mai vizuális nyelv sajátjukká tudjon válni. Ez felnőtt korban bizonyára sokkal nehezebb, viszont ott is csak azt tudom mondani, hogy sokat kellene látniuk. Ugyanúgy tanulandó a vizuális nyelv, mint a verbális. Nem a hitoktatásban, hanem a vizuális kultúránkban, művészeti nevelésünkben keresendő a hiba. Az elenyésző rajz és művészettörténet óraszám mutatja, hogy a képzőművészeti nevelés súlya csekély, még a társművészetekhez képest is.

– Az absztrakt művészetben belül nemcsak olyan műalkotások vannak, amelyek azt szolgálják, hogy közelebb kerüljünk Istenhez, hanem olyan művek is születnek, melyek a transzcendenstől való teljes elfordulásra hívják fel a figyelmet. Hogy lehet tájékozódni az elvonatkoztatott művészetben?

– Mindenképpen a nézőnek a tanultságára van szüksége és arra a finom intuícióra, amellyel megérzi, hogy mi sugárzik ki az adott alkotásból. A szép és a rút fogalma is ide tartozik. Újra fel kell fedoznunk, újra kell tanulnunk, hogy a szép és a jó fogalma szorosan összetartozik. Még ha manapság vannak is olyan tendenciák, amelyek a rútaknak a dicsőítését helyezik előtérbe – sőt kifejezetten félnek a széptől, mint kategóriától – azért ez nem homályosítja el a szépnek a létjogosultságát vagy fogalmát! Persze becsaphatnak bennünket bizonyos rafinált törekvések, viszont nem hiszem, hogy ez tartós lenne. A hamis prófétaság szerintem hamar lelepleződik, még akkor is, ha ez valamilyen műalkotás készítésében jelenik meg. A szépség és a jóság – mint Isten attribútumai –, nem kérdőjelezhetőek meg! Én hiszek abban, hogy egy műalkotás, amelyik szép, az jóságot is sugároz. Ahol szépség és jóság van, ott már szeretet van, ott már Isten van!

KORTÁRS EGYHÁZZENE?

BESZÉLGETÉS KINCZLER ZSUZSANNÁVAL

Budapest - Kinczler Zsuzsanna a Magyar Egyházzenei Társaság, és az Európai Protestáns Egyházzenesz Szervezetének (EKEK) vezetőségi tagja, karvezető, kántor, az Evangélikus Hittudományi Egyetem Egyházzenei Tanszékének oktatója. Az egyházzeneszt a zene és szakralitás kapcsolatáról kérdeztük. Szöveg és fotó: Galambos Ádám

– **Mi számít kortárs művészetnek?**

– Kortárs alkotásnak számítjuk mindazon műveket, melyek napjainkban születnek, napjainkban keletkeznek, vagy legalábbis nem idősebbek ötven évnél. A zeneszerzésben a huszadik század alapvető változásokat hozott. A század közepére már úgy tűnt, a zene – most szűkebb értelemben véve az európai zenére gondolok –, kihasználta a 12 fokúság adta összes lehetőséget. Ezzel párhuzamosan, az elektromosság általánossá válásával, a hanghordozók elterjedésével új iparág született, a „zene ipar”. Különösen gyorsan fejlődött a szórakoztató ipar. Az úgynevezett komolyzenére a megtorpanás, útkeresés volt a jellemző, míg a könnyűzene – melynek gyökerei a szórakoztató zenében keresendők –, hihetetlen fejlődésnek indult, s bevonult a szakrális szférába is. Mi a kortárs zene? Ha ezt a kérdést feltenné az utcán, s megpróbálna statisztikát felállítani, azt hiszem nagyon különleges adatokat kapna.

– **Mit jelent a szakrális zene?**

– A szakrális zene tágabb értelemben vallásos élményhez kapcsolódó mű. Egyházzeneszként viszont azt mondom, az egyház liturgikus életéhez köthető alkotás. A liturgikus alkalom meghatározása is sok változáson ment keresztül, különösen is a felvilágosodás kora óta, ugyanúgy, mint az általánosságban használt istentisztelet felfogás.

Könnyű a dolgunk a vokális zene esetében, hiszen a szöveg iránymutató. Nehezebben megfogható ugyanakkor a tisztán hangszeres zene. Ilyenkor először az orgonazene jut eszünkbe, de különösen a barokk kor kedvelte az „egyházi szonátákat”, melyek többnyire vonósokra íródtak.

– **Születnek ma új szakrális zenei alkotások?**

– Igen, a mi korunkban is születnek új alkotások, bár az elmúlt húsz évet tekintve számuk nem túl magas. Ennek is több oka van. A megrendelések hiánya, azaz a mecénatúra hiánya, mely konkrét igényt fogalmazna meg, s egyben finanszírozná is az alkotót és a művek előadóit. S a befogadó, értő, nyitott, újra vágyó „közönség”, gyülekezet. Az egyházzeneben az évszázadok során különbséget tettek az értelmi és érzelmi befogadás között. A felvilágosodás kori óda például az értelmet célozta meg – a zene eszközeivel –, míg a „lelki énekek” (Geistliches Lied) elsősorban az érzelmeket. Ma ilyen különbségtétel nem nagyon érezhető, a zenétől azt várjuk, hogy gyönyörködtessen. Sajnos az egyházzene is egyre nagyobb mértékben vált a fogyasztói társadalom részévé. Igényeket szolgálunk ki, s minimális mértékben foglalkozunk az igények támasztással.

– Miért tartunk az újtól?

– Ennek az egyik oka a nagyon szerteágazó zenei irányzatok jelenléte. Ebben nagyon nehéz eligazodni. Az úgynevezett klasszikus zenén belül is nagyon sokrétű a kínálat. A kortárs művészet vonatkozásában nagy kérdés, hogy hol lenne ennek tere? Minden olyan mű, ami istentiszteletbe már nem beilleszthető, viszont egyházhoz köthető, az megszólalhat az egyházzenei áhítatokon. Ebbe be lehet iktatni kortárs műveket is. Azonban a kortárs művek megítélése is kérdéses. A ma élő zeneszerzőknek a klasszikus művek feldolgozásait kortárs műnek számíthatjuk? Amennyiben nem, akkor a ma kortárs egyházzenei műveink nagy százaléka nem tekinthető kortárs alkotásnak... A zenészek nagy százaléka rekonstruálja a kottaképet, viszont nem játszik a zenei elemekkel, a lehetőségekkel. Sajnos ugyanez a befogadónál is érzékelhető. Tulajdonképpen egyik oldalról sincs nyitottság az újításra, a mai zenei nyelv és tartalom megszólaltatására.

– Milyen lehetőséggel bír a zene egy gyülekezet számára?

– Luther számára a teológia és muzsika egymástól elválaszthatatlan. Az istentiszteletben fontosnak tartotta a gyülekezet aktív részvételét, aminek legfőbb eszköze az éneklés. Az éneklés elmélyít, reflektál, közösséget teremt, bekapcsol az isteni szférába. Az éneklés közösséget formál, missziói hatása van, ugyanakkor az egyén személyiség fejlődésének fontos eszköze. Énekelek, tehát vagyok. Vállalom magam, sebezhetővé válok. Hagyományt őriz, hagyományt teremt és identitást hordoz. Ez számunkra a lutheránus korál.

– A ma használatos egyházzene nagy részét klasszikus darabok alkotják. A jelen kérdéseire ezek is válaszokat adhatnak, azonban a kortárs alkotóink gondolatai így kiszorulnak a gyülekezeti zenéből...

– Az egyházi könnyűzenének előretörése azért lehetséges, mert a másik oldal – vagyis a kortárs egyházzene – megtorpant. Az egyházzenét az a jogos vád éri, hogy konzervekből táplálkozik, nem produkál újat. Mi a mai kor zenéje? Az, amit a könnyűzenei ipar ad nekünk? Vagy új kompozíció, de valamely régebbi zenei stílus aktualizálása? Vagy helyet kaphat az egyház életében a zenei avantgarde is? Ez a kérdéskör sok vitát vált ki, sokszor heves indulatokkal, de megfelelő, vagy legalábbis sokak által elfogadható válaszok még nem születtek. Várakozunk.

Egy példával élve, a liturgikus orgonajáték lehetne kortárs alkotások helye, hiszen a liturgikus orgonajáték az improvizációból táplálkozik. A liturgikus cselekményben – annak elemeire reflektálva – szólal meg, szólalhatna meg. A tárgy tanítása itthon azonban még gyermekcipőben jár.

– Dobszay László munkássága a mai egyházzenei irányzatot erőteljesen meghatározta. Milyennek látja az ő szellemiségét?

– Dobszay tanár úr igazi polihisztor volt. Tudományos munkássága mellett kiváló tanár volt, komponista, karvezető, valóban a teljesség igénye nélkül sorolva a területeket. A rendszerváltás után, addigra már kész tervvel rendelkezve indította újra hazánkban a felsőfokú egyházzenei képzést a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen. Nagy körültekintéssel és biztos kézzel irányította a folyamatokat. A pár évtizedes kihagyás után helyesen ismerte fel, hogy egyházzenei képzés a kilencvenes években csak ökumenikus keretben képzelhető el. Ennek természetesen jelentős hatása volt a tantárgyi hálóra is. Az első szakemberek befejezett tanulmányaival – sokszor doktori iskola után – most meg lehetne és meg kellene erősíteni a felekezeti színeket, főiskolai szinten, vagy, ahogy a bolognai képzésben nevezzük, BA szinten.

– **Mi az, ami nehezíti az egyházzene előtérbe kerülését?**

– Tudnunk kell, hogy ma talán a legnagyobb a szakadék a „magas művészet” és a mindennapi gyakorlat között. A demokráciával való próbálkozás hozta azt, hogy mindenkinek mindenbe beleszólása van. Az egyház – a korábbi gyakorlattól eltérően – nem rendel meg műveket, nincs szerepe új művek létrejöttében. Az egyház nem igényeket állít fel, hanem igényeket szolgál ki. Ennek a művészet – és itt nem csak az egyházzeneire gondolok – azonban nagy vesztese. Az hogy a zene mi legyen, erre nagyon sok elképzelés születik. Amennyiben ezt

konszenzusos döntés határozza meg, akkor ezt a zene – amelyben egyre kevesebb a lehetőség minőségi oktatásra – még jobban meg fogja sínyleni.

– A korábbi időben hosszabb távon gondolkodott az egyház?

– Nem gondolom, hogy hosszabb távon gondolkodott. Másként gondolkodott. Egyház és művészet viszonyában, mint annyi minden másban is, a felvilágosodás hozott jelentős változást. Hiszen addig, a kultúra és művészet két fő pilléren nyugodott, a rezidenciális, azaz főúri, esetleg királyi udvarokban, illetve az egyházban. Aki művészi zenét szeretett volna hallgatni, az a templomba ment. A felvilágosodás hatására a zenei élet fő színtere a koncertterem lett, megszületett a polgári zeneélet. Egyre kevesebben jártak templomba, az egyház egyre kevesebbet áldozott a művészetekre. Így a színvonal – az egyházzenei színvonal is –, folyamatosan csökkent. Másrészt, ahogy a társadalom széles rétegei eltávolodtak az egyháztól, úgy eltávolodtak a művészetektől is. Ezeknek a folyamatoknak a következményeit éljük meg mind a mai napig. S ehhez járultak – különösen hazánkban – az egyéb történelmi és társadalmi nehézségek, melyekkel folyamatosan küzdünk. Egyúttal ne feledjük el azt a jelentős változást sem, melyet a hanghordozók megjelenése jelentett. Ma az internet segítségével mindig, mindenki, s mindenféle zenéhez hozzájuthat pár kattintással. De van azért egy új út, új lehetőség is: a koncertéletbe való bekapcsolódás a társadalom nagy része számára mára ritkán megengedhető luxus lett. Ha az egyház teret ad a színvonalas zenének, akkor a társadalom szélesebb rétegeinek adhat kulturális élményt, s ezzel e terület missziói terület is lesz. Az egyház is érzi azonban, hogy gond van. Változásra van szükség, hiszen a zene – és azon belül is az éneklés –, személyiség formáló erő, közösség formáló erő, hagyományt és identitást őrző erő.

– A Magyar Egyházzenei Társaság ökumenikus alapon igyekszik az egyházzene ügyét elősegíteni. Milyen ez a közösség?

– Az ökumené köztünk, egyházzeneészek között nagyon jól működik. E területen is sokat köszönhetünk Dobszay tanár úrnak, aki a rendszerváltás után ökumenikus keretben indította újra a Zeneakadémia Egyházzene Tanszékét. A tanszék munkájával párhuzamosan, ahhoz szorosan kapcsolódva indult a társaság élete is. Az egyházzenei örökség közös kincsünk, kiapadhatatlan forrás. Megőrzése, ápolása, művelése és továbbadása közös feladatunk, felelősségünk. A kollégákat ismerve úgy gondolom, mindegyikünknek van komoly, személyes küldetéstudata is, hiszen egyházzeneésznek lenni ma nem túl egyszerű feladat.

SZAKRALITÁS ÉS IRODALOM

BESZÉLGETÉS GÜLCH CSABA KÖLTŐVEL

Győr - Mit jelent a szakrális irodalom? Milyen irányba mozdul a kortárs líra? Lehet-e őszintén verset írni? Gülch Csaba költőt, újságírót a kortárs magyar líráról, az irodalomban rejlő szakralitásról kérdeztük. Szöveg: Galambos Ádám; fotó: Stoller László

– A mai irodalomnak melyek a meghatározó témái?

– A kérdés kapcsán gyerekkorom jut eszembe, amikor a nyár végén nagyanyám és édesanyám vezényletével, kora esti családi programként különféle „vegyességeket” tettünk el: savanyúságot uborkából, paprikából, zöld paradicsomból, káposztából, vagy lekvárt szilvából, őszibarackból, szőlőből. No meg a korabeli élvezeti szerként rumos gyümölcsöt – eper, meggy, cseresznye, körte, alma, szilva –, valami eszméletlen érlelt aromával, három literes, celofánpapírral zárt dunsztos üvegekben. Szóval szerintem, a mai, vagyis a legszorosabban behatárolt kortárs, velünk élő magyar irodalom valamiféle savanyú-édes vegyes rázott, vagy nagy üstben, udvarban izzított katlanban röviden-hosszan rotyogtatott termék, mellette a vasárnapi ebéd utáni csiklandó, mámorító desszerttel. A tématar végtelenül széles, ugyanakkor már-már nyomasztóan szűk. Családtörténet, bűnvallás, szerelem, erotika, kicsi bölcsélet, istenkeresés, rátalálás, bizonyágtétel, üzenet, meghökkentés, olykor öncélúan esztétikus, máskor borzongató krimi, megint máskor már-már pornós kitárulkozás. Hosszan sorolhatnám az elmúlt tizenöt-húsz évben született irodalmi végtermékek mozgó tengelyét, meghatározó középpontját. Az uborkát, a paprikát, a paradicsomot, a káposztát, de az epret, a meggyet, a körtét, az almát és a szilvát is. Nekem mégis hiányzik valami! Az a régi íz, amiért a hajdani könyvhetek kínálatából felém kiáltott Galgóczi, Jókai Anna, Hernádi, Fodor András, Csoóri, vagy éppen Nagy Gáspár, Lakatos Menyhért, Konrád, Csurka és Vas István, Sütő András, Kányádi Sándor, Lászlóffy Aladár és Farkas Árpád, Szilágyi Domokos és Hervay Gizella. Amiért vártam az évente frissülő ízeket: Hajnóczyt, Csengeyt, Bereményit, Kiss Irént, Tóth Erzsébetet, Lezsák Sándort, Ördögh Szilvesztert. Órákig sorolhatnám őket is, miként nyolcvankilenc után a nyugati magyarokat, akik az Illyés-féle sokágú (pán)sípból különleges hangokat hallattak, immár Magyarországon: Határ Győzőt, Tűz Tamást, a Domahidy testvéreket, Andrást és Miklóst, Csokits Jánost, Major-Zala Lajost, Gömöri Györgyöt, Máté Imrét, Csiky Ágnes Máriát, Forrai Esztert, Vándor Györgyit, Saáry Évát, Ferdinandy Györgyöt, Tardos Tibort és Fejtő Ferencet. Hatalmas sereg, különféle erős, rendíthetetlen, állhatatos és tiszta alakulatokkal... Szóval visszatérve a kérdéshez: igazából nem tudom, hogy mi a mai irodalom témája, mert – kövessenek meg! – egy részét tudatosan elkenik, a számomra értelmezhetetlen szóval illetett „posztmodern”, „posztavantgard” irányzatok, értelmezhetetlen performance megnyilvánulások. Pedig az a valóság, amire Galgóczi Erzsébet azonnal reagált, amit Nagy Gáspár rögtön tiszta és mindannyiunk számára érthető, befogadható szavakba foglalta, az ma is létezik. Talán néhányat mellőzni kellene a képzelt, átvett vagy örökölt (poszt)szárnyakból és a tükör arcát tisztességesen le kellene takarítani, hogy látva láthassuk és láttassuk, teljes-tiszta valóságában

önmagunkat.

– A kortárs regények olvasása elterjedt, azonban kortárs lírát nagyon kevesen olvasnak. Mi lehet ennek az oka?

– Nemrégiben mondta valaki, hogy a költőknek kellene az olvasóközönséghez közelíteni amiatt, hogy a kortárs magyar vers olvasott legyen. Vagyis a poétákon múlik, hogy kell-e, befogadható-e, élvezhető-e, és még sok más „-e”, vagyis hogy a kortárs líra kelendő portéka legyen, ahogy volt még, nagy korszakként az ezerkilencszáz-nyolcvanas években. No, de most lefelé süllyedünk, a népszerűségi index Ady, Kosztolányi, Tóth Árpád, Juhász Gyula, József Attila, Szabó Lőrinc, Áprily, Dsida, Reményik talpáig sem ér. Igen, valóban sok múlik a költőkön, mert a vers, a líra a szépség és bölcsesség mennyei párosa, amiben, ha egyik, de mostanában mindkettő csorbult, akkor, kimondom egyszerűen, kit érdekel?

– Mennyire tud vagy akar őszinte lenni az irodalom?

– Tartok tőle, hogy sokan a mai magyar irodalom különféle csapatokban „játszó”, „bandázó” – vagy talán nem is kellenének az idézőjelek? – alkotói üres, értelmetlen pózokba merevednek, kemény fából, erősre faragott, cifra, gyakran szemérmetlen, sőt gusztustalan álarcok mögé bújnak. És ráadásul ezek mögül nem látszik a szem, ami bizony, sok mással együtt, még mindig a lélek tükre. Nincs mögötte – talán közhely? – mondanivaló. Számomra mindez azért érthetetlen, mert a szabad sóhajrással, a mezítelenül fogadott enyhe nyári esővel, édesanyánk kezének melegével, a hófehéren csillámló gyönggyel egyenlő értékű a tiszta szó. Az őszinteség. Ami örömet, biztonságot, a lelkiismeretnek égre nyíló ablakot ajándékoz. Ráadásul, a napi őszinteség, a köznapi fekete-fehér mulandó, a Szent Pál-i igen-nem beszéd, folyton felejtődik, de a magyar nyelv gyönyörű szavaiba, végtelen árnyaltságába csomagolt, rejtett vagy a maga patyolat valóságában kínált üzenet, a vers, az elbeszélés, a regény századokat, korszakokat, nemzedékeket, irányzatokat, stílusokat él túl. És bizony a hamisság, az álság, a módoltság, az öncélúság, a hazugság, az üres prüdség vagy éppen pornográfság még száz, meg sok száz év múlva is nyakon csíphető. Az alkotás közeli rokona, talán testvére kell, hogy legyen az imádságnak, amikor Isten felé fordulunk, amikor hálát adunk, szólongatjuk, amikor kérdezzük, amikor kérdés nélkül választ kapunk. S ebben a kegyelmi kapcsolatban Isten és ember, alkotó és befogadó, csak a tisztaság lehet jelen, csak a tisztaság munkálhat, csak a tisztaság lehet az, ami körül forog a világ. Messze mentem! Maradjunk a földön: a mai magyar irodalom darabokra szakadt. Hiányoznak az ikonok, akikhez, akár mindenséghez mérhetőek lennének. Hiányoznak azok a hiteles, szűzhó gondolatú, szavú alkotók, tollforgatók (hol van már a toll?), akiknek minden szava, mondata mögött az igazság világol.

– **Mennyire érzékelhető az istenkeresés az irodalomban?**

– Istent bevallottan vagy éppen némaságba rejtve, de mindenki keresi. Hát még az írók, a költők! Valaki azt mondta nekem egyszer, hogy ateista költő nem létezik. És igaza van! Az irodalom és főleg a líra, a költészet az imádsághoz áll legközelebb. Formájában és tartalmában is. Formájában a feszes, tartalmában a lélekből fakadó szavak, mondatok, kérdések, kérések, hálaadások, megbékélések, megtérések, megértések miatt. Minden vers egy-egy imádság. Hogy most mi a helyzet? Keveset vagy furcsán imádkoznak, főleg kérnek az emberek. Istenkeresés? Ez valamiképpen olyan, mint, mikor a bizonytalanul botorkáló ember biztos kapaszkodót keres, ami mentén előre, céljáig mehet, érhet. Ilyen bizonytalan, botorkáló, utat kereső, kérdező, vágyakozó alkotó megnyilatkozás számos versben, novellában, regényben megjelenik. Aki keres talál, tartja a régi bölcsesség. Aki keresi Istent, akár az irodalmon keresztül, írói-költői megnyilatkozásokon keresztül is, előbb-utóbb a tőlünk, a tőle független kegyelem segedelmével megtalálja.

– **Mi a szakrális művészet? Hogy jelenik meg ez az irodalomban?**

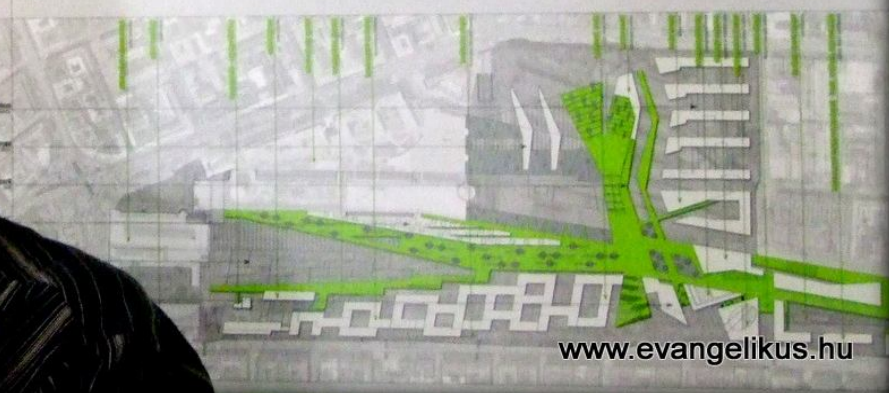
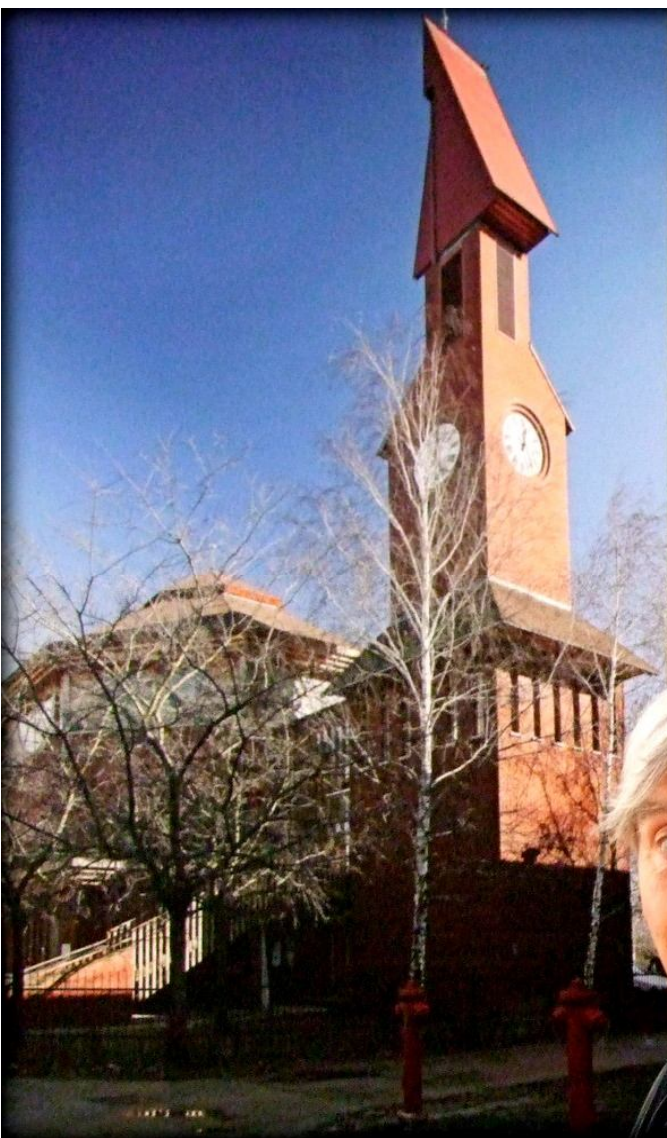
– Ez most nagyon rövid válasz lesz: el kell olvasni Adyt, József Attilát, Pilinszkyt, Vas Istvánt, Zelk Zoltánt, Beney Zsuzsannát, Vasadi Pétert, Nagy Gáspárt, Szabó Ferencet, Czigány Györgyöt! Istentől hoztak-hoznak üzenetet, amit szóról szóra átadnak, amit esténként, a Teremtőt szólítva imádkozni lehet. Ami szent, ami művészet. Ars sacra!

– **Saját alkotásainál mit érez mértékadónak? Hogyan születik egy vers?**

– Az őszinteséget. Azt, hogy a leírt történés, érzés, sóhaj, simogatás, ölelés, ima, meghajlás, bűnbánat, bocsánatkérés igaz legyen. Egy alkalommal írtam egy olyan ciklust, ami valóságtól távoli fikció, és ami előtte és utána született, annak minden szava, történése, megnyilatkozása igaz. Mondhatnám: minden úgy és megtörtént a legparányibb részletig, ahogy megírtam. Hogy miként születik a vers? Nagyon keserves, nehéz, de örömteli és várva várt folyamat. Minden szóért, mondatért, rímért, ritmusért, minden írásjelért, a címért, a végső elengedésért meg kell szenvedni. De boldogan! Csak így szabad odaállni a dossziéval Isten elé!

Gülch Csaba: Az első
(Sirálynak)

Legjobban az első szög kínozza meg,
szaggatja, tépi fel a kereszt húsát.
Hófehér lepelben vacog, remeg,
húsvétot vár a gyarló nyomorúság.
Legjobban az első csend gyötör,
az első néma perc, a törékeny hallgatás.
Kósza álmokra szakad az éjjel,
az ébredés fénye lopott látomás.
Legjobban az első könnycsepp éget,
mohó tűzként iramlík arcomon.
A sós paráztsban szomjazó remények
gyöngysorrrá fagynak a friss havon.
Legjobban az első ígéret fáj,
az üvegtócsák hamis ragyogása.
A jég verte gyümölcsös magányában
magunknak hitt éden földi mása.
Legjobban az első szirom sérül,
a teremtés titkát perzseli a nap,
mikor a tükör kopott szegletében
az ezüstlő bűnök elénk hullanak.
Legjobban az első imát féltjük,
a szívből felrémlő hangokat.
Isten mosolya az örök válasz,
a tó vizén virágzó alkonyat.

www.evangelikus.hu

EURÓPA ELVESZÍTETTE IDENTITÁSÁT?

BESZÉLGETÉS FINTA JÓZSEF ÉPÍTÉSSZEL

Budapest - Finta József építészt, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagját és a Magyar Művészeti Akadémia alapító tagját a szakrális építészetről, a templomépítészet lehetőségeiről, valamint az európai- és keresztény identitásról kérdeztük. Szöveg és fotó: Galambos Ádám

– Mit jelent Önnek az alkotás?

– Evidencia, az életem része. Az alkotás nagyon nagy öröm és elsősorban játék. A játéknak van egy olyan természetes öröme, ami csak a gyermekekben van meg. Amikor a felnőtt a játékkedvét elveszti – a játék legnemesebb igazságérzetével és hitével –, akkor legjobb, ha abbahagy mindent! Én szeretek játszani! Az építészet azonban nemcsak játék, hanem szolgálat és szolgáltatás. Én kevésbé hiszek abban az építészetben, ami a szakralitást tekinti fő feladatának, sokkal inkább abban, ami kifejezetten szolgálat. Azaz olyan épületeket és térstruktúrákat adni az embereknek, amiben jól érzik magukat benne.

– A funkciónak megfelelő építészet mennyire nehéz?

– Európára tekintve a jelen kulturális és filozófiai értelemben rettenetesen átmeneti vagy változó kor, amelynek lassacskán nincs filozófiája. Európa a keresztény filozófiát próbálja feladni, más pedig nincs. Az információs robbanás, a számítógépes korszak átmenetisége – hogy még nem emésztettük meg ezt a korszakot – a kultúrának árt, hiszen nem egy stabil, hanem átmeneti kultúrában élünk. Ez az építészetben és a képzőművészetben különösen jelentkezik.

Az átmeneti korok nem igazán arra valók, hogy a legjobbat hozzák ki az alkotókból. A ma építésze végtelenül divergens (szabálytalan, nem szokványos – a szerk.) hangulatú! A függönyfalas építészet nem örök érvényű. Amennyiben ötven vagy száz évet megél egy mai modern épület, akkor lehet, hogy sokat mondok. Nem biztos, hogy ilyen korszakban jó élni. Krúdynál olvassuk, hogy Szindbád azt mondja arra, hogy átmeneti kor, hogy „nem akarok átmeneti korban élni!” Ezzel így vagyunk mindannyian. Ez a kor nem igazán arra való – pont azért, mert a filozófiája instabil –, hogy a szakrális művészetek kiteljesedjenek benne. Mivel a kor építésze a gyorsuló időt szolgáló, a piacot kielégítő építészet, ezért ebben az építészetben a morális rész ma a használaton van. Ebbe azonban a szép is beletartozik.

– Dávid Katalin egy tanulmányában arról ír, hogy korábbi korok építészetét sem alapvetően a művész hitbéli meggyőződése, hanem a megrendelő kívánsága határozta meg. Így ő – egészen a gótikáig visszamenőleg – azt mondja, hogy ahhoz, hogy hitet és filozófiát megfogalmazó épületek vagy alkotások szülessenek, szükséges az a fajta háttér, amely a minőség mellé a legnemesebb kivitelezést igényli. Miért nem születnek ma olyan épületek amelyek markáns filozófiát képviselnek?

– Erőteljesen fogalmazva azt mondanám, hogy azért, mert buták a megrendelők. A stíluskorszakokban – egészen a huszadik század elejéig – a megrendelő, amely legyen egyház, állam, vagy üzleti képviselő, általában

nagyon kulturált volt és ugyanakkor tudta, hogy mit akar. A mai megrendelők nagyon kis része kulturált és általában nem tudja, hogy mit akar. Amit általában akarnak, az a nagyon rövid távú megtérülés. Amikor a Mediciek rendelték valamit, vagy az adott pápa vagy kanonok megrendelték a reimsi katedrálist, vagy a Notre Dame-ot – bár lehet, hogy emberileg sok gyarlóságot követtek el –, valójában nagyon kulturáltak voltak. Akkor kultúra a megrendelői és az alkotói oldalról egyaránt magas szinten volt. A huszadik század közepétől ez megváltozott és a jelenre nem nagyon érvényes.

– **Miért fontos a jelentős épületek, városképileg meghatározó pontok létrehozása?**

– Bizonyos épületeket az állami létezését, az állam nagyságát és annak kulturális színvonalát mutatják. Itthon – még ha a szándék meg is lenne – ez az elhatározás szintjére sajnos még nem emelkedett. Ez nagyon meglátszik azon, hogy az építészet mint olyan nem igazán szerepel az állami akarat kifejezésében. Budapest földrajzi fekvése, szépsége és örökölt kultúrája arra rendeltetett, hogy Közép-Európa oktatási-, kulturális- és turisztikai centruma legyen. Az a csoda, amit a Duna jelent, az páratlan. Ezt a látványt még mi építészek sem rontottuk el annyira, hogy ne lehetne helyrehozni. Ma az építészet mint kultúra nincs központban.

– **Korábban a városok képét erőteljesen meghatározták a templomok. Ma mi határoz meg egy várost?**

– Sajnos nem budapesti, viszont kisebb városok vonatkozásában még mindig meghatározóak egy város arculatában a templomok. A magyar templomépítészet – így Benczúr László, Nagy Tamás vagy Makovecz Imre templomai – a közelmúltjában is nagyon meghatározó épületekké váltak. Ezek nagyon jó házak, jobbak mint az átlagos építészeti minőség, azonban ezek kisebb helyeken épültek. Ott ugyanis a szakralitás még nagyon domináns tud lenni. Egy nagyvárosi léptékében – és itt nemcsak Budapestre gondolok – már egy templom nem tud városképileg olyan szinten meghatározó lenni.

– **Ön is több templomot tervezett...**

– Én szerencsétlen voltam a templomaimmal. Eddig három templomot terveztem. A kolozsvári azért nem épült meg rendes formájában, mert Ceausescu nem engedte meg, hogy a torony a Fő utca felé legyen. Egy ottani építész ennek megfelelően alakított a terveken...

A másik templomom Százhalombattán épült. A vallás szempontjából nem éppen elkötelezett városi tanács azt gondolta, hogy ha épült a városban egy Makovecz templom, akkor épüljön egy „ellen-templom” is. Ott létre tudott volna jönni egy jópofa dolog, hogy a Fő téren, a régi nagy vidéki városok arculatának megfelelően az egyik oldalon egy katolikus, a másik oldalon egy református templom áll. Ezt először a városvezetés részéről szerették volna, majd megijedtek a gondolattól. Végül Makovecz templomát közel száz méterrel eltolták a Fő térről, az enyémet pedig letolták a domboldalra. Ez a fajta páros ezáltal nem tudott teljes valójában megjelenni.

Ezen kívül terveztem egy baptista központot Csáktornyára, Horvátországba. Ott egy bizonyos ideig ellenőrizni tudtam az építkezést, azonban egy idő után megszakadt a kapcsolat. Ezt az épületemet azóta sem láttam. Igazából a százhalombattai templomom – ahol pénzügyi okokból a templom egyik lényegét, a nagy felvonuló rámpát elhagyták – épült meg igazán.

– Milyen lehetőséget lát a templomépítéset területén?

– Amennyiben a templomépítéset mégis továbblépne önmagán, akkor fontos lenne, hogy ne csak templomokban gondolkozzunk, hanem keresztény gócek, életközösségek létrehozásában. Erre nagyon sok példa van már, és itt is elkezdődött a felismerés. A templom önmagában jó, viszont nagyon fontos lenne, hogy a keresztény tanítás, filozófia mint életforma úgymond templomi-, szakrális-, oktató közösségben és építészetben jelenjen meg. Csak templomot építeni ma már nem érdemes!

Olyan szakrális központokra van szükség, ahol az emberek az idejük nagy részét hasznosan el tudják tölteni. Amilyen módon Európa ma feladja a maga keresztény kultúráját és a pluralitást és helyette egy ál-liberális kultúrközeget alakít ki, ez Európa önfeladását jelenti. Amennyiben Európa – a maga filozófiájával, életformáival, kulturális formájával – a közeljövőben nem ébred fel, akkor turisztikai központtá válik és mint kulturális

értelemben vett Európa, megszűnik létezni.

– **Milyen ébredést vizionál?**

– Az egyik az ökumené lehetne. Az, hogy a keresztyén világ még mindig nem tud összefogni, az borzasztó! Rá kellene ébredni, hogy a lutheránusság, a kálvinistaság és a pápistaság így együtt nem ellentétes vonulatok, hanem egyfajta pluralitást és kultúrát jelentenek. Ez az összefogás ha nagyon rövid távon nem történik meg, akkor a keresztyén kultúrának Európán belül vége.

– **Magyarországot tekintve hogy látja a mai helyzetet?**

– Valójában nem döbben rá az egész nép, hogy eddig is sok volt a gond, viszont identitásunkat, nyelvünket és kultúránkat meg tudtuk őrizni. Borzasztó, hogy a politikai küzdelmek felőrlik az országot. Rossz a hangulat! Engem zavar a baloldal jelszava és a rezsicsökkentés jelszava is. Azt gondolom, hogy jobban kellene a magyar kormánynak a keresztyén etikára, a kultúrára, az együttlétünkre bázírozni a jövő választásokon. Amíg a politika ilyen mértékben szembefordítja az embereket – és az emberek erre kaphatók, mert nincs kiforrott identitásuk –, addig óriási a baj.

– **Az egyház tanításából eredően a pártpolitikai érdekek fölötti, magasabb normát képvisel...**

– Az egyház sokkal keményebb propagandával, szókimondóbban, és világibban kéne, hogy beavatkozzon a nemzet jövőjébe. Ezt régen megtették! Nem lehet elképzelni azt, hogy Erdélyben a magyarság megmaradt volna templomok és az egyház nélkül! A magyar kultúrát, az irodalmat, az egymás melletti kitartást, az összetartozást az egyház tartotta szellemiségével fenn. Miért nem tartja az egyház feladatának azt, hogy a magyarságot valahogy morális értelemben összetartsa?

– **Ön szerint mi hiányzik ehhez?**

– Elhivatottság, felismerés, tudás, emberi nagyság, szolgálat és alázat. Én magam gyermekkorom óta egyházi környezetben nevelkedtem. Nagyapám Kalotaszeg református esperese volt, az unokaöcsém szintén, míg nagynénéim férjei és két másod-unokatestvérem is református lelkipásztorok. Így mindig templom-közelben éltem. Még családon belül is nagyon kiváló és nagyon rossz lelkipásztorokat ismertem. Volt olyan, aki a falu „apja” volt, míg más ismerősöm – bár nagyon magas szinten prédikált – mégsem tudta megértetni magát a hívőkkel. Olyan emberekre van szükség, akik hitelesen, az adott emberekhez tudnak szólni! Nemhiába vannak olyan gyülekezetek, ahova zarándokolnak az emberek. Hiszen vannak helyek, ahol tiszta tanítással és erkölcsi beszéddel lehet találkozni. Ebből kéne minél jobban erősödni ahhoz, hogy az egyház visszanyerje azt a helyét, ami hivatott a számára.

*„A művészet tulajdonképpen nem más, mint áttörni
a tényeket és eljutni a valósághoz.”*

Pilinszky János
